

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87 —

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalın!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara , 17 Kânunsani , 1929

Sayı: 112

Hamillerin Temsili

— Yeni Meclis —

Hamiller biri «Duyunu Umumiye Meclisi» diğeri «Hamiller Meclisi» isminde iki teşekkül tarafından temsil edilecekler ve menfaatlarının muhafazası «Meclis» tabiriyle ifade edilen bu teşekküllere tevdi olunacaktır. Meclislerin merkezi badema Paris'te olacaktır. Hükûmet seneyi 29450 altın Türk lirası vererek bu meclislerin masrafına iştirak edecek ve Paris'teki merkezde hükûmetimiz tarafından bir komiser bulundurulacaktır.

Duyunu Umumiye Meclisi bir Türk, bir İngiliz, bir Fransız bir İtalyan âza ile Osmanlı Bankası tarafından tayin edilen bir âzadan tereküp eder. Bu meclis yalnız Duyunu Muvahhade, İkam, Tahvilât, Mütedahiller ve Hazine Bonoların konsolit tahvillerini alâkadar eden meselelerle meşgul olacaktır.

Bunlardan mada, sabık Osmanlı İmparatorluğunun taksime uğrayan Duyunu Umumiyesi hamillerinin meclisi ise 3 Fransız 2 Alman ve 1 Belçikalı âzadan tereküp eder.

Mukavelenamenin tastiki

A; Türkiye tarafından tastik—Metinde musarrah olduğu veçhile mukavelename 1 kânunu-evvel 1928 tarihinde Büyük Millet Meclisinin tastikına iktiran etmiştir. Şu kadar ki esas madde ve hükümlere tesni olmamakla beraber ikramiyeli tahvilât ve ihtiyat sermaye hakkında bir kaydi ihtirazi vaz'ına lüzum görülmüştür.

Mukavelenamenin ikinci maddesinin bir fıkrasında «6 Agustus 1924 tarihinden mukaddem meclis tarafından mubayaa olunan ikramiyeli tahvilât için bu tarihten evvel veya sonra bunlara isabet etmiş veya edecek olan ikramiye veya itfa bedelleri keza ikramiyeli tahvilât mubayaası için istimal edilecektir. Bu ikramiyeli tahvilâtın ikramiye ve itfa bedellerinden Türkiyeye raci olan % 62,23453934 hisse-deki ikramiyeli tahvilât mubayaasına tahsis edilecek ve bunlar Türkiye'nin hususî dosyesine vazolunacaktır.

Bu veçhile satın alınan ikramiyeli tahvilâtın ikramiye ve itfa bedelleri münhasıren Türkiye'yi müstefit edecektir» diye yazılmıştır, keza mukavelenamenin 15 inci maddesinde ve bu mukaveleye müzeyyel itilâfnamenin dördüncü ve beşinci maddelerinde [*] Trablusgarp Sermayesi» denilen mebalig ile Duyunu Muvahhade ve ikramiyeli Türk tahvilâtı servisine muhassas «İhtiyat Akçası» ndan Türkiye'ye isabet eden hisselerden bahs olunmuştur. Bu hisselerin miktarı da ikramiyeli tahvilâtta olduğu gibi % 62 olup mezkûr maddelerde bize ait olduğu tarafa teslim edilen işbu hisseler haricinde kalan kısım meskût kalmıştır.

Bu kısımlardan bahs olunmaması bunlardan hükûmetimizce sarfınazar edildiğine dair bir

[*] Bu maddeler hakkında itilâfnamenin tetkiki sırasında izahat verilecektir.

nazarı ihtiva etmemekle beraber maksadı daha ziyade vazih göstermek için Büyük Millet Meclisince mukavelename «İşbu tahvilât ve sermayelerden Türkiye'ye ait olduğu teslim edilen miktarlar haricindeki aksam üzerinde yani % 38 den ibaret olan tahvilât ve sermayelerde dahi Türkiye'nin hukuku mahfuz kalmak ve bunlar Türkiye ile alâkadar devletler arasındaki ihtilâf hallolununcaya kadar «meclis» tarafından muhafaza edilmek kaydi ihtirazisi ile tastik ve kabul edilmiştir.

B; Hamiller tarafından tastik— Bu mukavelename mucibince hazirandan evvel tediye edilecek olan bir kupon bedelini alan bir hamil mukavelenameyi bilâkayduşart kabul etmiş addolunacaktır. Tediye muamelesi görmüş olan uzun vadeli istikraz tahvilât ile ikramiyeli tahvillerimiz ve bonoların itibarî sermayesi yekûnu bu borçların hey'eti umumiyesi için Osmanlı Duyunu Umumiyesini taksimi komisyon tarafından medyun devletlerin kâffesine ait olmak üzere tespit edilen itibarî sermayenin % 40 na balig olduğu zaman işbu mukavelename derhal mevkii mer'iyete vaz edilmiş olacaktır.

Geri kalan % 60 nispetindeki sermaye sahipleri de tamamen mukavelenameyi kabul etmiş sayılacaklardır.

Hükûmet mukavelenamenin bu suretle hamiller tarafından kabul edilip edilmediğini anlamak için Büyük Millet Meclisinin

tastiki tarihinden itibaren altı ay bekliyecektir. İşbu müddet zarfında mezkûr $\frac{0}{100}$ 40 nispetinde tediye muamelesi yapılmadığı takdirde hükûmet muvafık görürse bu müddeti tahdit edebilir. Tahdit edilen müddetin bitiminde da tediye muamelesi gören tahvilât ve bonoların itibarî sermayesi yekûnu matlup miktara balığ olmazsa mukavelenama hükûm-

den sakıt olacak ve tarafeyn her türlü taahhutten beri add olunacaktır. Yalnız biz bir taksit vermiş yani borçlarımızdan bir miktar ödemiş olacağız.

Hukukî rabita

Lausanne Muahedenamesinde mülga Osmanlı Devletine ait istikrazların mukavelenamelerine dair ahkâm bulunmaması o zaman nasıl temin edildi ise hü-

kümetimiz bu noktai nazarı bu defa da Duyunu Umumiye hamillerine kabul ettirmiştir. Binaenaleyh bundan sonra Türkiye cumhuriyetinin harici borçları hakkında hükûmetle hamiller arasında yegâne hukukî rabita bu mukavelenameden ibarettir, yani eski istikrazat mukavelenameleri artık tamamen hükûmsuz kalmıştır.

Mukavelenameye müzeyyel itilâfname

Büyük Millet Meclisi 1 kânun-evvel 1928 tarihinde koponlar mukavelenamesi ile birlikte buna müzeyyel ve yine 13 haziran 1928 tarihinde Paris'te murahhasımız Paris sefiri Fethi Bf. ile Duyunu Umumiye Meclisi idaresi reisi M. Deklozie arasında tanzim ve imza edilmiş olan bir itilâfnameyi de yine kaydi ihtirazi vaz'ı ile tastik eylemiştir. Bu itilâfname mukavelenamenin mütemmim cüz'ü olduğu cihetle mukavele ile aynı zamanda ve aynı şerait altında tastik edilmesi itilâfname ahkâmından biridir.

Meclisin Parise nakli.— Bu itilâfname mucibince Duyun Umumiye Meclisi merkezinin Parise nakli mukavelenamenin tastiki tarihinden değil, iktisabı mer'iyetinden itibaren bir sene zarfında itmam edilmiş olacaktır. Hükûmet bu nakil masrafı için «Meclis»e maktuan bir defaya mahsus olarak 5000 İngiliz lirası verecektir.

«Meclis» Türkiyedeki gayri menkul — sonradan tavzih olduğu vechile — menkul emval ve eşyasını hükûmete terkedecektir.

Hükûmet meclis masarifindeki hissesi namile meclise senevî vereceği 29450 altın Türk lirasını hükûmetin borçlarının itfası için karşılık gösterdiği varidattan racihan ayrılacak ve hükûmet bu tahsisata tekabül eden türk kâğıt parasının ecnebi parasına tebdili muamelesini hiç bir sebeple tehir etmiyecektir.

Meclis nezdindeki mebalig — Duyunu Umumiye Meclisi nezdinde mevduat olarak bulunan ve cem'an 2.981.404,01 Türk lirası ve 24.118.089,47 fransız frangına balig olan mebaligi hükûmetle diğer alâkadarlar arasında akti itilâfa kadar (Meclis), en muvafık şekilde nemalandıracak ve haziran 1929 tarihinden itibaren işliyecek faizler işbu mebalige ilâve olunacaktır.

Traplusgarp ve ihtiyat sermayesi — Oşi Muahedenamesi mucibince İtalya hükûmetinden Trabulusgarp hissesi namiyle alınan meblagtan Duyunu Umumiye muhassas varidata tekabül etmek üzere tefrik olunan 1.765.341,78 lira ve Tevhidi Düyun kararnamesi mucibince muhtelif menabiden 1.550.088,71 lira sermaye konularak teşekkül eden ve faizleriyle beraber iki milyon liraya iblâğı mukarrer bulunan ihtiyat akçesi şimdi mevcut olan şekilde nakte tahvil olunarak Türkiyeye isabet eden hisse-ki $\frac{0}{100}$ 62 den ibarettir. Hükûmetimizin hesabına yukarda hazirandan evvel yapılacak tediye izah ederken teşekkülünden bahsettiğimiz «Sermayei mahsus)a teslim oluncaktır. Mukavelenamenin tastiki sırasında vazedilen kaydi ihtiraziye tavzih olduğu vechile mütebaki $\frac{0}{100}$ 38 üzerinde dahi hukukumuz mahfuz kalacak ve bu kısım sermaye Türkiye ile alâkadar devlet-

ler arasındaki ihtilâf hallolununcaya kadar «Meclis» tarafından saklanacaktır. Bu sermayeler bugün aynen mevcut olmayıp birtakım esham ve tahvilâta inkılap eylemiş ve bunların bir kısmının kıymetlerinde hayli tenezzüller vukua gelmiştir.

Mutlak ibra— İtilâfnamenin mühim maddelerinden biri de tarafeynin yekdigerini ibra etmesine dair olandır. Bu maddeye nazaran hükûmetimiz ve «Meclis» yani hamiller hey'eti temsiliyesi mütekabilen yekdigerini tamamen ve mutlak surette ibra edecek ve (Umumiyetle ve bilhassa) varidati muhassasa ve varidati mevduadan cibayet edilen mebaligin istimal ve tahsisi dolayısıyla her hangi bir suretle yekdigerinden mutalebede bulunmayacaklardır.

Bu ibra keyfiyetinin mutlak ve umumî suretle olması da Büyük Millet Meclisinin nazarı dikkatini celbederek itilâfname işbu mukavele ve itilâfname ahkâmının hiç biri 1914 ve müteakip senelerinde ihraç olunan Osmanlı evrakı nakdiyesine ait muamelattan dolayı hükûmet ile Duyun umumiye arasında yapılacak muhasebede ve tasfiyede Türkiyeye taallük eden hukuku hiç bir vechile takyit ve talil eylemeyeceği kaydi ihtirazisi ile tastik olunmuştur.

Evrakı nakdiye muamelâtı için Duyunu Umumiye meclisi

idaresi ile yapılan mukavelelerin Duyunu Umumiye hamilleriyle imzalanan bir mukavelenamenin tamamen haricinde ihraç edilmiş olan eski evrakı nakdiyenin hıfzına, mubadelesine mutaallik bilcümle muamelâta dair hesabatın ruyet ve tasfiyesi neticesinde tahakkuk edecek hukukumuzun tamamen mahfuz bulunduğunu sarahaten ifade etmek için bu kaydi ihtirazının ilâvesi münasip görülmüştür.

Usulü tahkim— Hükûmet ile Meclis arasında gerek bu itilâf-namenin gerek asıl mukavele-namenin tefsir, tatbik ve icrasından dolayı bir ihtilâf zuhur ederse evvelâ bir uzlaşma sonra hakem komitasına ve nihayet bir hükmü alelhakeme muracaat edilecektir. Ancak (a) devletin hakkı hakimiyetini istimalı sırasında ittihaz edilen umunî mahiyetteki bir tedbirden mütevellit mesail, (b) mukavelename ile tayin edilmiş olan muddetler, nispetler ve esaslar hakem huzurunda hiç bir halde munakaşaya zemin olamayacaktır.

Koponlar mukavelenamesiyle buna müzeyyel itilâfnamenin tahlil ve tetkikine nihayet vermezden evvel borçların itfası müddetine ait ve hakikatan nazarıdikkata almağa lâyık bir noktayı izah etmeği faydalı gördük:

Hükûmet, haziran 1929 senesinden itibaren ilk iki mali sene için itfayı talik selâhiyetini istimal etmeksizin mukavelenamede tespit edilen şerait daire-sinde muntazaman tediyeat yaptığı taktirde 107 küsur milyona balığ olan borcunun faiziyle beraber tesviyesi için her sene ne miktar Türk lirası verileceğini göstermek üzere tertip

edilmiş olan (tekasiti seneviye) cetvelinde en son taksitin 86 ncı senede verileceğinden yukarda bahsetmiştik. Bundan, borçlarımızın tamamen itfası için mutlaka 86 sene lâzım olduğuna derhal hükûm etmemek icap eder. Çünkü:

Borçlarımız tahvilât adedi esasına müstenit olduğunu ve hükûmet mubayaa veya kur'a keşidesi suretiyle ne miktar tahvil elde ederse okadar borç tesviye etmiş olacağını ve itfaya tahsis edilen meblağla her sene piyasadan tahvilât mubayaa olunacağını biliyoruz. Alelumum tahvilâtın borsada kıymetleri getireceği faiz miktarına göre değişeceği de malûmdur. Mukavelename mucibince hükûmet ilk yirmi üç sen zarfında bir kısım borçlarının faizlerini tamamen vermeyip evvelâ ancak yüzde otuz sekizini vermek suretiyle bir kopona ait faiz borcunun tamamını tediye etmiş olacağına ve bu miktarı tedricen yüzde yüze iblâğ edeceğine göre bu müddet içinde bu kısım borçların tahvilleri de piyasada o nispette noksan kıymeti haiz olacağı şüphesizdir. Meselâ bu gün 100 Türk veya 100 İngiliz liralık bir düyünü muvahhade tahvilinin borsadaki kıymeti 225 Türk lirası yani takriben 22 İngiliz lirasıdır. Halbuki altın para %4 faiz getirecek olan bir tahvilin kıymeti bu miktarın bir kaç misli olmak lüzumu pek aşıkârdır. Bu gün 22 İngiliz lira kıymetinde olması faizinin ilk yedi sene zarfında %38 zini vereceğimizden dolayıdır. Bu halde hükûmet noksan faiz tediyeat yapacağı 23 sene zarfında piyasadan başa baştan dünya fiatlarla meselâ bugün 100

liralık bir tahvil 22 liraya satın alabilecek yani yirmi iki lira ile yüz liralık borç ödemiş olacaktır. Bu suretle 23 senede hükûmet itfayı deyne tahsis ettiği meblağ ile piyasadan pek çok tahvilât mubayaa ederek borcunun mühim bir kısmını ödeyebilecektir. İşte bundan dolayı takribî bir hesap ile diyebiliriz ki muntazam tediyeat ve itfa yapma şartıyla hükûmetimizin bütün borçlarından 86 senede değil fakat 40 veya 35 senede hatta daha evvel tamamen kurtulabilecektir. Bu müddeti şimdiden kat'i surette tayin kabil değildir. Arz ettiğimiz veçhile bu müddet, mubayaa edilecek tahvilâtın borsa kıymetine, her sene istira olunan miktarına göre değişir.

Bir kaç seneden beri devam eden müzakerelerden sonra Türkiye Cumhuriyetinin malî ve hatta siyasi itibarını bir kat daha kuvvetlendirerek neticeleyen koponlar mukavelenamesiyle buna müzeyyel itilâfnamesinin en esaslî hükümleri hakkında verdiğimiz izahattan, başlarken de söylediğimiz veçhile tamamen maziden bize intikal etmiş olan borçlarımızın mahiyet ve miktarı ve bunların tediye ve itfası şartları hakkında lüzumu kadar malûmat alınmış ve Türk milletinin bu borçlar dolayısıyla iktiham etmeğe mecbur kaldığı fedakârlığın büyüklüğü de anlaşılmış olacaktır.

M. M. A.

NIYAZİ ASİM

